

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д.н. Румен В. Караганев

във връзка с конкурс за заемане на академичната длъжност „доцент“ към ИИст.И по професионално направление 2.2. История и археология, научна специалност „История на България“, шифър 05.03.06 (Националноосвободително движение на македонските и тракийските българи (1878–1919), за нуждите на секция „История на българския национален въпрос“, обявен в „Държавен вестник“, бр. 110, от 29.12.2020 г. и състав на Научно жури, определено след единодушно гласуване с решение по т. 5.2 от Протокол № 4/ 09.02.2021 г. на Научния съвет на ИИст.И – БАН, назначено със Заповед №12/10.02.2021 г. на Директора на Института – проф. д-р Даниел Вачков.

С голяма доза убеденост смея да твърдя, че професията ни е една от най-сериозно обградените от изисквания и правила – при постъпване на работа, при кариерното израстване, при възможности за специализации и др., неизменно съпроводени от изпити, защиты, конкурси, интервюта. Преди три години точно с обновения вариант на ЗРАСРБ ситуацията стана неколкократно по-сериозна, което, ние присъстващите, го усетихме съвсем непосредствено. Независимо обаче от нововъведенията, експерименталните моменти и пр., начините за придобиване на академичните длъжности „доцент“ и „професор“ остават непроменени – преминават през конкурси. Редът за заяването им, оповестяването, провеждането и др., надлежно е разписан в профилираната документация.

По причина, знайно, че кандидатите са двама, азбучното определение по фамилии и имена отрежда трудовете и другите изискуеми формати на гл. ас. д-р Войн Божинов да бъдат журирани първоначално.

Гл. ас. д-р Войн Божинов в случая е заявил като хабилизационен труд/монография „Управлението на деветнадесетомайците 19 май 1934 – 22 януари 1935 година. С., 2017.” Веднага се забелязва явното разминаване с тематиката на конкурса. Каквито и аргументи да се преведат, едно „управление” на българско правителство, дори да не бъде конкретизирано кое през 30-те години на ХХ век, не би могло по същество да кореспондира с „националноосвободителното движение на македонските и тракийските българи” (извадка от конкурсната тема, с пропуснати години), освен в затормозяващия си вариант. Предизвикателствата, пред които са изправени държавите на Стария континент базово се различават от преди повече от десетилетие и България на свой ред няма друг шанс, по свой натюрел, да се адаптира и следва валидните стандарти, процеси и явления, било в международен или вътрешен план. Управления на български правителства са пряко съпричастни и са в подкрепа с делата си към цитираната извадка в едно друго време и в този смисъл следва да бъде артикулиран въпросният период – 1878 – 1919 г. , разбира се, с уговорката за явяващите се неизбежни с оглед тенденцията синкопи. При това положение, предложението от гл. ас. д-р Войн Божинов хабилизационен труд/монография представлява съгласно критериите на конкурса отдалечение във времето най-много 56 години и най-малко 15 години. Що се отнася до съсредоточие към определената тематика – затруднение е да бъде изречено нещо от този род.

Докторската дисертация на гл. ас. В. Божинов е на тема „Андрей Ляпчев – политик, държавник, общественик”. Има две издадени книги на базата на защитения дисертационен труд.

Кандидатът е публикувал и 3 монографии, без никоя от тях да е представил като основен хабилизационен труд. Става дума за:

„Република Македония в съвременната геополитика. С., 2017.”;

„Социалистическа Югославия в агония 1980 – 1989. С., 2019.”;

„Социалистическа Югославия в разпад 1989 – 1992. С., 2021.”,

както и две в съавторство.

Представените изследвания ясно сочат проявяваните напоследък от автора професионални интереси. Те са ориентирани основно към съвременността, и най-вече към проследяване на характерните политически явления и процеси от широк спектър на Балканите – разпадането на Югославия със следствието – болезненото еманципиране на Македония/Северна Македония. Изброените книги, без съмнение, са адмирирани от читателите, както и от редица държавни и недържавни организации и структури съобразно предложените от автора интересни идеи, коментари и заключения. Връзката обаче с тематиката на конкурса възможно в най-голяма степен изтънява.

Що се отнася до сводния списък на останалите трудове на гл. ас. д-р Войн Божинов, те, съобразно диапазона от проследени исторически събития и персоналии, обстоятелства и процеси, се разпростират върху период от около век и половина (от княз Ал. Батенберг до Ердоган) и твърде пъстра палитра от засегната проблематика. В случая обаче следва да се обърне внимание на материалите, вписващи се в очертания времеви хоризонт на конкурса. В този смисъл, макар и да не съвсем пряко отнасящите се писания на автора до същностните характеристики на темата, и текстове съвсем определено да не са центрирани към основната проблематика на конкурса, те без съмнение остават нюансирана следа и в крайна сметка допринасят за надграждане на знанията с нови или обновени прозрения, логични конструкции или характеристики. В конкретен план имам предвид лансирана от гл. ас. Войн Божинов теза

около обявяването на независимостта през 1908 г.; ролята и подбудите в триъгълника коронована особа, Ляпчев, правителство; Ляпчев и сем. Каравелови. Не би следвало да се пропускат изводите на автора около въведените „уловки“ при администрирането от централната власт на Битолския вилает; официалните знаци на почтителни отношения между София и Цариград след преврата в Империята през 1908 г.; така също проследяване през същия аспект двустранните отношения няколко години по-късно – през 1915 г.; установената взаимност Д. Мърфи/А. Ляпчев през 1918 г., накрая – рекапитулациите от участието на Царството в глобалния военен конфликт.

Няколко са материалите от същия този своден списък, с преки релации до тематиката на конкурса. На първо място следва да бъде отбелязано историографското проучване на гл. ас. д-р Войн Божинов за кръга изследователи, насочели вниманието си към темата за Охридско-Дебърското въстание през 1913 г. Следва статията, отпечатана в тематичен сборник в Турция, отнасяща се до официалните отношения София/Цариград след преврата в Империята 1908 г. и рефлексите върху националноосвободителното движение на българите в Македония и Одринско. За цвят – статията за творбите и творчеството на плеядата мобилизирани в царската армия художници през 1912 – 1913 г. и приобщените към впечатлителното професионално начинание представители от този кръг, продължаващо години след това.

Въпросната конкурсна тема, с визия към академичната длъжност „доцент“ несъмнено предполага търсения и разкрития с оглед същностните характеристики на явлениято, институционална подредба, проблематиката, от която е съчленена, логиката при нейните ерупции и минорни изпълнения, драмите и мястото на лидерството, „философските направления“ и др. Следва да се отбележи, че в споменатите материали на

гл. ас. д-р Войн Божинов аспекти от конкурсната тема присъстват със спорадичните си назовавания и мимолетните си определения, с което отправните вектори в тематиката остават с дефицити от ориентация към значимото и стойностното.

Вторият участник в конкурса гл. ас. д-р Слави Славов представя хабилитационния труд „ВМОРО между фанфарите на Хуриета и грохота на оръдията (1908 – 1912). Бургас, 2018”. Както посочва и самият автор, монографията е първото самостоятелно научно изследване, посветено на състоянието и развитието на ВМОРО през този ясно обособен и специфичен период.

В структурно отношение книгата се състои от предговор, две глави, заключение и библиография. В първа глава се разглежда прекратяването на въоръжената дейност, разформироването на четите и легализирането на ВМОРО след Младотурската революция през лятото на 1908 г. Проследени са трансформациите във Вътрешната организация, участието на нейните лидери в създаването на българските национални политически партии в Османската империя, както и взаимоотношенията между ръководството на ВМОРО и легалните дейци. Във втора глава на фона на постепенното утежняване на обстановката в Турция и усилването на репресиите спрямо българското население, авторът съсредоточава вниманието си върху подновяването на революционната дейност, съпътствана от разнопосочие и появата на нови идейни конфигурации в революционното движение. Всички тези процеси са разгледани през окуляра на разностранните контакти между ВМОРО и управляващите в София.

Монографията е носител на редица приносни моменти, както на чисто фактологическо равнище, така и спрямо изводи, анализи и

обобщения. Водеща в изложението е авторовата теза, че след Младотурската революция Вътрешната организация не престава да съществува, а въпреки променената ситуация запазва сериозното си влияние сред обществото и дори направлява дейността на легалните български формации. Несъмнен позитив на труда е изясняването на въпросите с финансовото подпомагане на революционната организация през периода от официална България, както и контрастните отенъци в отношения между управляващи и революционери. На базата на нови масиви от архивни източници гл. ас д-р Слави Славов пунктуално проследява динамиката на центробежни процеси в българската революционна организация, отношенията между отделните крила в нея, характерните явления в корелацията между „дясното” и „лявото” в македоно-одринското освободително движение. Не са спестени и някои щекотливи въпроси, като революционен терор/морални категории и др. Същевременно убедително е илюстрирано, че всички фракции във ВМОРО, включително и крайните „леви”, които често се намират в открита конфронтация с официална България, категорично се самоопределят като българи и се изявяват преди всичко като изразители на интересите на българското население в Македония и Одринско.

Изложението прави впечатление с балансираните оценки и прилягащ като квалификации научен език. Представянето на фактите и тяхната интерпретация се извършва без склонност към спекулативни тези. Изводите са сериозно аргументирани, като не се търси сензационност или прекалена атрактивност в изказа. Съжденията на автора са внимателни, убедителни и логично обвързани с изнесената от него фактология. Като обобщение може да се каже, че трудът се отличава с подчертано академичен стил. Като изложение, структура, методология, историографска осведоменост, изворово разнообразие, текстът напълно

отговаря на дефиницията за научна монография по смисъла на ЗРАСРБ и на съответстващия Правилник на ИИст.И.

Докторската дисертация на гл. ас. д-р Слави Славов е със заглавие: „ВМОРО и държавната политика на Княжество България (1903 – 1908)”. Съобразно заявената проблематика, трудът дообогатява познанията с оглед преминаващите през Организацията турбуленции, поставени в контекста на постъпващите озониращи знаци на съпричастност от страна на Княжеството и др. В този ред изследването напълно кореспондира с тематиката на конкурса.

Втората монография, която гл. ас. д-р Слави Славов е представил за целите на конкурса, е „ВМОРО от Илинден до Балканската война (1903–1912). С., 2016”. Книгата не е основен реабилитационен труд, подготвена обаче с идеята да обобщи цялостните занимания на автора по тази проблематика. Видно е презастъпване в хронологично отношение с неговата дисертация, но в случая усилията на автора се съсредоточават в друга, различна посока – предприеманите еманципиращи стъпки от самата революционна организация в отговор на явяващите се пред нея предизвикателства. Същевременно е привлечен допълнителен изворов материал, на базата на който са изведени нов кръг проблеми или е дадена по-различна интерпретация на редица процеси, засягащи идейно-организационното развитие във ВМОРО. Авторът избира да разглежда Организацията през един по-неординерен ракурс – залогът му клони не толкова към официално-параванните заявления на предиката, колкото на автентичните податки от епистоларния жанр в споделянията между неговите дейци. В този смисъл се достига до разкриването на едни по-неподправени представи за ВМОРО, както и коригирането на редица идеологизирани и стереотипни определения за нея. Следва непременно да се отбележи, че в изследването си гл. ас. д-р Слави Славов премахва

булото на забвенията над две формации в движението. Става дума за сарафистката фракция, със завидно влияние до към 1907 г., както и спрямо няколко години по-късната поява на Българската народна македоно-одринска революционна организация (БНМОРО). В заключение авторът подчертава, че ВМОРО, макар и на не представлява единна в структурно и идейно отношение организация, обединяващото е, че в дейността си се идентифицира с българската народност, а автономията на Македония и Одринско (независимо в каква конфигурация се прокламира), си остава иманентен тактически проект на същото това население. Монографията не е ползвана за придобиването на научна степен или за заемането на академична длъжност.

Гл. ас. д-р Слави Славов е представил списък на останалите свои трудове, неприлагани като материал за придобиването на научна степен или академична длъжност. Кандидатът е заявил общо 44 научни студии и статии, от тях 38 публикации са от периода след заемането на длъжността „главен асистент”. Прави впечатление, че близо половината от научните публикации са студии, т.е. са значителни по обем, което е позволило разглежданите в тях проблеми да бъдат изложени по-обстойно, цялостно и задълбочено. Съобразно цифровите индикации трудовете на гл. ас. д-р Слави Славов са идентични като единици с материалите на гл. ас. д-р Войн Божинов.

От приложените научни публикации (студии, статии) е видно, че траен проблем, който занимава гл. ас. д-р Слави Славов, са процесите на идейно-организационна фрагментация в средите на македоно-одринското движение. Факторите за разделението във ВМОРО, стремежът към по-прецизно отразяване на разделението и по-внимателно боравене с понятията „ляво” и „дясно”, отношенията между отделните крила и особено позицията им спрямо официална България, представляват все

проблеми, които видимо привличат неговия изследователски интерес. Приносен момент, посочен и от кандидата, са публикациите, разглеждащи фракцията от привърженици на Борис Сарафов (т.нар. сарафисти), останала до голяма степен встрани от вниманието на националната историография. При изследването на това течение от Вътрешната организация, базирано на значително количество непознати архивни източници, става възможно открояването и внасянето на балансиранни характеристики, съобразно заеманите периметри в движението. Няколко от статиите са посветени на отделни личности от ВМОРО, оценката за които не винаги е еднозначна, но които категорично оставят видима следа в развоя на македоно-одринското освободително движение.

Другата основна тема, застъпена в представените от кандидата публикации, е тази за войните от 1912 – 1918 г. Няколко студии и статии, част от които първоначално изнесени като доклади на научни форуми, разглеждат различни аспекти от тази обширна проблематика. Тук проличава стремежът на автора да се фокусира върху теми, които по една или друга причина са останали по-слабо изследвани. Към тази група следва да се отнесат публикациите за постигнатото и пропуснатото при настъплението на българската армия в Одринска Тракия през есента на 1912 г., за последствията от холерната епидемия, засегнала българските воители, за участието на руския военен контингент на Солунския (Македонския) фронт по време на Първата световна война, за възможността от руски десант по българското крайбрежие и др.

В края на проследяваната част от представените от гл. ас. Слави Славов студии и статии следва да се обърне внимание на обстоятелството, че само три заглавия излизат извън времеви хоризонт на конкурса. Става дума за корабостроителницата в Кавала 1942 –1944 г., „наемателите” на Македонския дом във Варна 1944 – 1947 г. и документи за Илинденската

организация. При гл. ас. д-р Войн Божинов същото съотношение е в обратно пропорционална зависимост.

Гл. ас. д-р Слави Славов има участие в колективни научни проекти. Три от тях, които са финализирани и са приложени в справката. Освен това кандидатът участва в съставителството на документалните сборници „Извори за Балканските войни. С., 2015. ” и „Българите и Голямата война. С., 2016.” Струва си да обърне специално внимание на сборника „Извори за Балканските войни”, в който е събрана значителна част от българската дипломатическа кореспонденция за периода 1912 – 1913 г. – от създаването на Балканския съюз до подписването на Лондонския мирен договор. В този колективен труд гл. ас. д-р Слави Славов е един от съставителите, както и автор на предговора. Освен това името му се свързва със солидно количество научни рецензии, отзиви за книги, както и редица публикации с научнопопулярен профил.

Научната продукция на гл. ас. д-р Слави Славов ясно очертава основния проблемно-тематичен кръг на изследователските му интереси – националноосвободителното движение на българите в Македония и Одринска Тракия в неговия широк спектър от взаимоотношения, идейни пристрастия, заблуди, прозрения и неотменно артикулирания рефрен – каузата. Въпросната проблематика обема представеният хабилитационен труд на кандидата, така както и останалата част от научната му продукция.

Заклучение:

Двамата участници в конкурса – гл. ас. д-р Войн Божинов и гл. ас. д-р Слави Славов са представили сериозна по обем и качества научна продукция, напълно отговаряща на изискванията по ЗРАСРБ. Наукометричните показатели, представени от двамата кандидати, категорично надвишават приетите за БАН и ИИст.И задължителни минимални изисквания. В този смисъл, гл. ас. д-р В. Божинов и гл. ас. д-р Сл. Славов притежават необходимите професионални качества с оглед заемане академичната длъжност „доцент”. Цялостната научна продукция на гл. ас. д-р Слави Славов обаче в доминираща степен отговаря на профила на конкурса, обявен за нуждите на секция „История на българския национален въпрос”. Повечето от неговите научни изследвания са насочени към базовата проблематика на националноосвободителното движение на македонските и тракийските българи в заявения период, докато при гл. ас. д-р Войн Божинов въпросната тематика е с белезите на спорадичен интерес.

Това ми дава основание да отредя в класацията

първата позиция в конкурса на гл. ас. д-р Слави Славов,

съответно второто място – на гл. ас. д-р Войн Божинов.

03.04. 2021 г.

доц. д.н. Румен Караганев